

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף כז

הגמרא מקשה על עולא:

תא שמע הקונה אילן וקרקעו מביא וקורא: מביא ביכורים וקורא את הפרשה. לכאורה מדובר שהוא קנה קרקע בגודל של האילן וקצת יותר מסביבו. קושיא על עולא שאמר שעץ הסמוך למיצר חבירו לא מביא ביכורים כי הוא יונק מהקרקע הסמוכה.

דחיה: לא, י"ו אמה: באמת מדובר שהוא קנה 16 אמה סביב האילן, ולכן הוא מביא ממנו ביכורים.

קושיא נוספת:

ת"ש קנה שני אילנות: המוכר שני אילנות לחבירו ולא אמר לקונה שמוכר לו גם את הקרקע שלהם, הרי זה ספק האם מכר את האילנות בלבד או שמכר גם את הקרקע שלהם. ולכן הקונה מביא ביכורים אך לא קורא כי הוא לא יכול לומר "וְעֵתָה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה'". אבל אם הוא מכר לו שלושה אילנות, גם אם לא אמר במפורש שהוא מוכר את הקרקע, הדין הוא שהוא מכר גם את הקרקע שתחתיהם וביניהם, והקונה מביא מהם ביכורים וקורא.

לכאורה הוא קנה רק קרקע כלשהי סביב האילנות, ובכל אופן הוא מביא ביכורים. קושיא לעולא.

דחיה: לא, הכא נמי י"ו אמה: באמת הוא קנה 16 אמה סביב כל אילן ואילן, ולכן הוא מביא מהם ביכורים וקורא.

קושיא נוספת:

ת"ש ר"ע אומר ... וכותבין עליו פרזובול: הדין הוא שהמלוה יכול לכתוב פרזובול רק אם יש ללווה קרקע. המשנה מחדשת שאפילו קרקע כלשהי של הלווה מספיקה לכך.

הרחבת הביאור: מלווה הכותב 'פרוזבול' חובותיו אינם נשמטים בשמיטה. הלל תיקן זאת בגלל שראה שהמלוים נמנעים מלהלוות כסף מחשש שמא הלווה ימתין לשמיטה שתשמט את החוב, ובכך הם עוברים על איסור מפורש "השֹׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל לְאִמֹר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבֵעַ שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֶחִיד הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ". ולכן תיקן הלל שהמלווה יכתוב שטר שבו הוא מוסר את חובותיו לבית דין והם יגבו אותם, ואז בעצם המלווה משמש רק כשליח שלהם לגבות את החוב.

הדין הוא שכותבים פרוזבול דוקא אם יש ללווה קרקע. והטעם כי חכמים לא תקנו תקנה לדבר שאינו מצוי, ורוב ההלוואות ניתנות רק באופן שיש ללווה קרקע, שאז המלווה סומך שיהא לו מניין לגבות את החוב. ואפילו קרקע כלשהי מספיקה, כי אפשר לגבות בה שוב [ושוב].

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות: 'נכסים שיש להם אחריות' הם קרקעות (והם נקראים כך משום שאדם המלווה כסף לחבירו סומך עליהם לגבות מהם את חובו לפי שהם קיימים ועומדים, שלא כמו מטלטלין). קרקע נקנית בכסף בשטר או חזקה. 'נכסים שאין להם אחריות' הם מטלטלין. מטלטלין נקנים במשיכה.

הדין הוא שנכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות. כלומר אם מכר מטלטלין עם קרקע, ברגע שהקונה קנה את הקרקע בכסף שטר או חזקה, נקנו המטלטלין עם הקרקע בלי צורך לעשות בהם משיכה. המשנה מחדשת שאפילו קרקע כלשהי מספיקה לכך.

הקושיא - המשנה אומרת שקרקע כלשהי מספיקה בשביל ביכורים, ולכאורה הכוונה להביא ביכורים מהאילן. קושיא לעולא!

תירוץ: **הכא במאי עסקינן בחיטי:** מדובר בהבאת ביכורים מחיטים (כי כל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל חייבים בביכורים), אך באילן באמת צריך קרקע בגודל יניקת האילן.

דיקא נמי: ומדויק מלשון המשנה שמדובר בחיטים ולא באילן. כי המשנה אומרת ש'קרקע כל שהוא' חייבת בביכורים, והרי אילן ודאי לא יכול לעמוד בקרקע כל שהוא.

קושיא נוספת:

ת"ש אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל: אילן הנטוע בגבול, מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל, והיינו שחלק מהשורשים נמצאים בארץ וחלקם בחו"ל. לדעת רבי

היניקה מתערבבת בכל האילן, ונמצא ש'טבל וחולין מעורבין זה בזה', כי הגדל בארץ חייב במעשרות והוא טבל, ואילו הגדול בחו"ל פטור והוא חולין. [ומשכך אי אפשר לעשר מטבל ודאי על פירות האילן הזה, כי אין מעשרים מהחיוב על הפטור. וכן אי אפשר לעשר מפירות האילן הזה על טבל ודאי, כי אין מעשרים מהפטור על החיוב]. לדעת רשב"ג מה שגדל בארץ חייב ומה שגדל בחו"ל פטור.

עד כאן לא פליגי וכו': כל המחלוקת היא רק כאשר השורשים נמצאים בשני המקומות כנ"ל, והמחלוקת היא האם אומרים 'יש ברירה' וכל צד של האילן מקבל את היניקה מהשורשים שבצד שלו, או שהיניקה מתערבבת בכל האילן.

אבל אם האילן עומד כולו בצד החו"ל של הגבול, לכו"ע כל האילן פטור. קושיא על עולא שאמר שהשורשים מתפשטים 16 אמה, ואם כן עדיין הפטור והחיוב מעורבבין זה בזה.

הכא במאי עסקינן דמפסיק צונמא: מדובר שהעץ עומד על שן סלע (= צונמא) בקו הגבול, והסלע מפסיק בין שני צדדי השורשים מעומק האדמה עד הגזע. ואם כן מובנית דעתו של רשב"ג שהעץ מתחלק לשניים, משום שכל צד יונק משטח אחר.

אי הכי: אך קשה על רבי מדוע הוא סובר שהכל מעורבב?

תשובה: דהדר ערבי: מכיון שמעל הסלע האילן נעשה גוף אחד, סובר רבי שהיניקה מתערבבת בכל האילן.

ובהא קא מיפליגי וכו': וזו גופא המחלוקת. האם בשטח האויר שמעל השורשים היניקות משני הצדדים מתערבבות בגזע, וממילא העץ מעורבב מהארץ וחו"ל. או שעד למעלה בפירות כל צד של האילן יונק את חלקו באופן מובדל מחבירו, ויונק רק מהשורשים של הצד שלו בלבד.

קושיא נוספת:

ושש עשרה אמה ותו לא? והא תנן וכו': לדברי עולא רק 16 אמה היא יניקת האילן ולא יותר? והרי למדנו במשנה 'מרחיקין את האילן מן הבור 25 אמה'!

תירוץ: אמר אביי: השורשים מתפשטים עד 25 אמה, אך הם מכחישים את הקרקע רק עד 16 אמה ולא יותר. ולכן לגבי גזל וביכורים, אילן שנטוע במרחק 16 אמה ממיצר חבירו מביא ביכורים. אבל לגבי הרחקת ההיזק של שורשי האילן לבור חבירו, עליו להרחיק 25 אמה.

כי אתא רב דימי וכו': דעה זו סוברת כעולא.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: דעה זו חולקת על עולא. כי כשחילק יהושע לישראל את הארץ הוא התנה איתם שלא יקפידו על כך, ואם כן בעל האילן אינו גזלן ויכול להביא ביכורים (מפרשים).

אילן הנוטה: שהנוף שלו נוטה לתוך שדה חבירו.

משנה: אילן שהוא נוטה לשדה חבירו, קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה: כלומר מותר לבעל השדה לקצוץ את ענפי האילן בשיעור כזה שכשהוא יבוא לחרוש את השדה שלו ויריח את המרדע (= מקל שמכים בו את הבהמה) להכות את הבהמה שחרש עימה לא יעכבו אותו ענפי האילן.

ובחרוב ובשקמה כנגד המשקולת: ואם האילן שנוטה לשדה חבירו הוא אילן חרוב או שקמה שצילם מרובה ומזיק לשדה, מותר לבעל השדה לקצוץ את כל הענפים הנוטים לתוך שדהו. ('כנגד המשקולת' הכוונה שקוצץ את כל הענפים הנכנסים לשדהו מלמטה ועד למעלה כאילו שהוריד את קו המשקולת מלמעלה ועד למטה בקו ישר ללא שום ענף שמעכב אותו - רבינו גרשום).

בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת: ואם השדה שהענפים נוטים לתוכה היא שדה 'בית השלחין' (= שדה הזקוקה להשקיה תמידית), אפילו אם הם לא ענפים של חרוב או שקמה אלא של שאר אילנות מותר לבעל השדה לקצוץ את כל הענפים הנוטים לתוך שדהו, לפי שהצל מזיק לשדה בית השלחין.

אבא שאול אומר: יבואר בגמ'.

גמרא: שאלה: איבעיא להו: האם אבא שאול חולק על הרישא, דהיינו שעל מה שתנא קמא אמר שקוצץ מלא המרדע ואפילו אילן סרק, חוץ מחרוב ושקמה שקוצץ כנגד המשקולת, על זה חולק אבא שאול ואומר שגם אילן סרק קוצץ כנגד המשקולת כמו בחרוב ושקמה. או שהוא חולק על הסיפא, דהיינו שעל מה שתנא קמא אמר שבשדה בית השלחין קוצץ כנגד המשקולת ואפילו אם הענפים הם של אילן הנותן פירות, על זה חולק אבא שאול ואומר שכל אילן סרק קוצץ כנגד המשקולת אבל אילן הנותן פירות קוצץ רק כמלא המרדע ולא יותר.

תשובה: תא שמע: למדנו בברייתא - שדה בית השלחין שנכנסים לתוכה ענפי אילנות, אבא שאול אומר קוצץ את כל האילנות כנגד המשקולת, מפני שהצל רע

לבית השלחין. ע"כ הברייתא. מוכח שאבא שאול אינו חולק על הסיפא, שהרי הוא בעצמו אומר בכרייתא שבבית השלחין מותר לקצוץ כל אילן מכל סוג שהוא כמו שאמרה משנתנו בסיפא, וא"כ בהכרח שהוא חולק על הרישא.

אמר רב אשי: גם ממשנתנו מדוייק שהוא חולק על הרישא, שהרי אבא שאול אמר במשנה - 'כל אילן סרק כנגד המשקולת', אם הוא חולק על הרישא מובן שהוא בא להוסיף על ת"ק (שאמר שקוצץ רק בחרוב ושקמה כנגד המשקולת) ולומר שקוצץ 'כל אילן' כנגד המשקולת ולא רק חרוב ושקמה, אבל אם הוא חולק על הסיפא שת"ק אמר שקוצץ את כל סוגי האילנות והוא בא למעט שקוצץ רק אילן סרק, הרי היה עליו לומר 'אילן סרק' ולא כל אילן סרק', דהיינו שקוצץ רק אילן סרק בלבד ולא שאר אילנות.

משנה: אילן שהוא נוטה לרה"ר, קוצץ מהענפים התחתונים בשיעור שגמל ורוכבו יוכלו לעבור תחת הענפים.

רבי יהודה אומר: השיעור הוא שיוכל לעבור גמל טעון פשתן או חבילות של ענפים.

רבי שמעון אומר: יבואר בגמ'.

גמרא: שאלה: מאן תנא וכו': כלומר משנתנו אומרת שהשיעור הוא כדי שגמל ורוכבו יוכלו לעבור שם, למרות שלאחר זמן הענפים חוזרים וגדלים, א"כ מי הוא התנא של משנתנו הסובר שבנזקין הולכים אחר האומדן של עכשיו? (= אחר מה שמשערים עכשיו, ולא אחר מה שעתידי להיות).

תשובה: אמר ר"ל: נחלקו התנאים האם הולכים אחר האומדן של עכשיו, ומשנתנו היא כדעת רבי אליעזר.

דתנן: וכפי שלמדנו במשנה לקמן (ס.) - אסור לחפור בורות שיחין ומערות מתחת לרה"ר, שמא תיפול תקרת הבור ובני רה"ר ינזקו, ורבי אליעזר מתיר אם תקרת הבור חזקה כ"כ שעגלה טעונה אבנים יכולה לנסוע מעליה ללא שתיפול, למרות שלאחר זמן תקרת הבור יכולה להתליע וליפול. ע"כ המשנה שם. נמצא שר"א הוא הסובר שבנזקין הולכים אחר האומדן של עכשיו, ומותר לו לחפור אם כעת תקרת הבור חזקה, וכמו כן מותר לקצוץ רק כשיעור גמל ורוכבו למרות שאח"כ הענפים יגדלו שוב, אבל לדעת רבנן אסור לחפור שמא בעתיד תיפול תקרת הבור, וכן לגבי אילן צריך לקצוץ את כל האילן כיון שלאחר זמן הענפים יגדלו שוב.

רבי יוחנן אמר: יתכן שמשנתנו היא אפילו כדעת רבנן, אלא שלגבי בור הם סוברים שאסור לו לחפור שמא תקרת הבור תתקלקל והוא לא ישים את ליבו לכך, אבל כאן לגבי אילן בכל פעם שיוצא ענף מבחינים בו וקוצצים אותו.

למדנו במשנתנו - ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות:

שאלה: איבעיא להו: האם השיעור של רבי יהודה גדול או שיעורם של רבנן גדול?

תשובה: פשיטא: פשוט ששיעורם של רבנן גדול משיעורו של רבי יהודה, שאם תאמר ששיעורו של רבי יהודה גדול, א"כ מה רבנן יעשו במקרה שגמל טעון פשתן ירצה לעבור תחת האילן (= איך הוא יעבור שם?), אלא בהכרח שהם הוסיפו על שיעורו של רבי יהודה, ולפי השיעור שלהם לא רק גמל טעון פשתן יוכל לעבור שם אלא אפילו גמל ורוכבו.

קושיא: ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש? רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד? אם שיעורם של רבנן גדול, א"כ מה יעשה רבי יהודה במקרה שגמל ורוכבו ירצה לעבור שם? (= איך הוא יעבור שם?).

תירוץ: אפשר דגחין וחליף תותיה: הרוכב יוכל להתכופף ולעבור תחת הענפים.

למדנו במשנתנו - רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה:

תנא: הגמ' מביאה ברייתא המבארת את דברי ר"ש, שכוונתו שצריך לקצוץ את כל הענפים הנוטים לרה"ר, שמא ייפול כזית מן המת תחת האילן, והענפים יאהילו עליו ועל האנשים העוברים תחתיו והם יטמאו בטומאת מת (= בטומאת 'אהל', שהאילן מאהיל עליהם ועל הטומאה).

קושיא: פשיטא, מפני הטומאה תנן: מה הברייתא מחדשת לנו, והרי המשנה אמרה 'מפני הטומאה'.

תירוץ: אי ממתניתין הוה אמינא: מהמשנה לבדה היינו חושבים שהחשש הוא שמא יבוא עורב ויזרוק את הטומאה על האילן, וכיון שיש לו הרבה ענפים לכן הטומאה עומדת שם ולא נופלת לארץ, ואנשים עוברים תחתיה ונטמאים (= אדם נטמא מכזית של מת בין אם הוא מאהיל על הכזית, או שהכזית מאהיל עליו, או שהענפים מאהילים עליו ועל הכזית), ומשום חשש זה די אם נקצוץ ענף אחד מבין שני ענפים, שבכך הטומאה תיפול לארץ, לכן חידשה הברייתא שהחשש הוא שמא

הטומאה תהיה מונחת על הארץ תחת העץ, שאפילו אם נשאר רק ענף אחד והוא מאהיל על הטומאה ועל האדם העובר תחתיו, נטמא האדם, ולכן צריך לקצוץ את כל הענפים הנוטים לרה"ר.

 הדרן עלך לא יחפור